

rické práce k novovekým dejinám Pressburgu/Bratislavy (napr. jeho knihu *Im Schatten Wiens: zur deutschsprachigen Presse und Literatur im Pressburg des 18. Jahrhunderts*. Bremen 2008), či v oblasti výskumu multietnickej knižnej kultúry a vzájomných nemecko-slovenských vydateľských kontaktov v 18. storočí Ivonu Kollárovú (najnovšie napr. nemecké prepracované vydanie jej knihy *Freier Verleger – denkender Leser: Das typografische Medium in josephinischer Zeit im Kontext des slowakisch-oberungarländischen Umfeldes*. Gera 2017). Monografia Juraja Šedivého sa pripája k týmto podnetným prácam a poskytuje syntézu v širšom historickom rámci s ťažiskom na spracovaní starších dejín.

Peter M. Zigman
AG Biodidaktik (Abt. Geschichte der Biowissenschaften),
Friedrich-Schiller-Universität Jena

GAUČÍK, Štefan. *MESTSKÉ MÚZEUM V PREŠPORKU V KONTEXTE DOBY (1868 – 1918)*. In *memoriam József Könyöki*. Bratislava: Historický ústav SAV: VEDA, vydavateľstvo SAV, 2019, 212 s. ISBN 9788022417075.

DOI: <https://doi.org/10.31577/histcaso.2020.68.2.9>

Začiatkom roku 2019 vyšla nová publikácia o dejinách Mestského múzea v Prešporku/dnešného Múzea mesta Bratislavy (MMB) od etablovaného historika, pracovníka Historického ústavu SAV Štefana Gaučíka. Autor sa vo svojich výskumoch špecializuje predovšetkým na hospodárske, bankové a sociálne dejiny Uhorska a Slovenska v 19. storočí a 20. storočí, ako aj na spoločenské a hospodárske dejiny mesta Prešporok/Bratislavy. Nová monografia na prvý pohľad vybočuje z rámca autorových doterajších prác. Avšak pri bližšom skúmaní autorovej bibliografie je zrejmé, že v rozsiahlom opuse sa nachádzajú viaceré vedecké štúdiá na tému maďarskej historickej muzeológie na Slovensku. Priamym „predchodcom“ novej monografie je autorova kapitola Múzeum ako symbol autonómie a mecenášstva a lojality k Uhorsku (1868 – 1918) v najnovšej syntetickej monografii MMB *Vo víre dejín. 150 rokov Múzea mesta Bratislavy z roku 2018*.¹ Podľa autora išlo o „*tematicky príbuznú, ale v menšom rozsahu a viac historiograficky zameranú štúdiu*“ (s. 7), v ktorej boli využité dosiaľ nepublikované pramene k dejinám múzea v maďarčine (išlo predovšetkým o fondy Archív Múzea mesta Bratislavy, Okrášľovací spolok v Bratislave a Pozostalosť Ovídia Fausta).

Z porovnania obidvoch autorových textov vyniká rozsiahly kriticko-analytický výklad spracovania dejín MMB, ktorý priniesol v najnovšej monografii. Ako nové sa taktiež javia podrobne a systematicky spracované informácie o živote a diele významnej osobnosti prešporského kultúrneho a spoločenského života 19. storočia Józsefa

1 GAUČÍK, Štefan. Múzeum ako symbol autonómie a mecenášstva a lojality k Uhorsku (1868 – 1918). In *Vo víre dejín. 150 rokov Múzea mesta Bratislavy*. Ed. Daniel Hupko. Bratislava: Múzeum mesta Bratislavy, 2018, s. 20-66. ISBN 9788089636297.

Könyökiho (pôvodne Jozefa Ellenbogena), ktorému je kniha venovaná *in memoriam*. Situovaním informácií na prvé stránky monografie autor naznačuje zámer prinavrátiť Könyökimu čestné miesto v dejinách MMB. Jeho doposiaľ nespracované pôsobenie v múzeu (32 rokov ako kustód, rozumej riaditeľ) naznačuje, že išlo o kľúčovú postavu dejín MMB, doteraz verejnosti takmer neznámu.

Povedomie o potrebe klásť si chúlостivé otázky, ktoré by viedli k prehodnoteniu doterajšieho spôsobu prezentácie dejín MMB, preukázal Štefan Gaučík hneď v úvode s príznačným názvom „*Ako písať dejiny múzea?*“ (s. 7). S ohľadom na tri najvýznamnejšie monografické publikácie MMB, ktorými sú *100 rokov Mestského múzea v Bratislave 1868 – 1968*,² *Mestské múzeum v Bratislave. 120 rokov*³ a už spomenutá monografia *Vo víre dejín. 150 rokov Múzea mesta Bratislavy*, Gaučík konštatuje (s výnimkou poslednej) absenciu reflexie prvých rokov založenia múzea, vrátane vyhodnotenia činnosti hlavných aktérov budovania novej mestskej inštitúcie a jej zbierok, ďalej zbierkotvornej a výstavnej činnosti, ako aj začlenenia prešporského múzea do múzejnej politiky uhorského štátu. V starších publikovaných materiáloch o dejinách MMB panuje podľa Gaučíka obraz plný kliše a stereotypov, prameniáci z nedostatočne spracovaných dobových dokumentov. Vo svojej práci sa preto rozhodol zamerať na „*vybrané okruhy v dejinách Mestského múzea v Prešporke v období dualizmu ako sú ideové, kultúrne, múzejné, inštitucionálne a nadregionálne stránky vývoja múzea*“, objasniť problematiku v nových súvislostiach a vytvoriť „*nový bádateľský odrazový mostík*“ (s. 13).

Po krátkom úvode autor pristupuje k vyššie spomenutej rozsiahlej analýze a kritike doterajšej koncepcie písania dejín MMB. Vychádza z analýzy prvej monografickej publikácie *100 rokov Mestského múzea v Bratislave 1868 – 1968*, poznačenej turbulentnou spoločensko-politickou situáciou. Múzeum v tomto období viedol Šimon Jančo, všestranný manažér s dobrými kontaktmi na politické špičky. V rámci periodizácie dejín múzea, ktorú zostavili autori prvej monografie, sa obdobie rokov 1868 – 1918 javí ako „*embryonálne*“ (s. 20), s nedostatkom záujmu a financií zo strany mesta a štátu. Spoluautorom kapitoly o prvých desaťročiach existencie múzea sa stal Ovídius Faust (riaditeľ múzea v rokoch 1923 – 1944, pre príslušnosť k nemeckej národnosti perzekvovaný, až napokon v 60. rokoch rehabilitovaný). Bol to práve riaditeľ Jančo, ktorý prizval Fausta k spolupráci na monografii, vediac o kvalitách tohto historika. Faust vo svojom texte vymedzil oblasti interpretácie dejín múzea, pričom vyzdvihol predovšetkým svoje (medzivojnové) obdobie. Zo starších období spracoval biografie prvých kustódov zbierok a podporovateľov múzea, čo autor hodnotí ako prínosné. Zároveň však Faustovi vyčíta nedostatočné spracovanie prvej etapy vzniku a fungovania múzea a povrchnú zmienku o existencii prvého Prírodovedného múzea v meste. Ďalej autor poukazuje na chybné datovanie vzniku Mestského múzea a pripísanie hlavnej iniciatívy inej osobe, než ktorá podľa autora mala najväčšie zásluhy na vzniku múzea. Bol to už spomínaný József Könyöki. Práve uvádzanie nesprávnych informácií o jeho osobe, resp. vynechanie

2 *100 rokov Mestského múzea v Bratislave 1868 – 1968*. Ed. František Kalesný. Bratislava: Mestské múzeum v Bratislave, 1968.

3 *Mestské múzeum v Bratislave. 120 rokov*. Ed. Štefan Borovský. Bratislava: Mestské múzeum v Bratislave, 1988.

jeho zásluh na vzniku múzea považuje autor za jeden zo spôsobov pamäťovej politiky, ako vymazať spomienku na niekdajšiu autoritu prešporského intelektuálneho prostredia.

K publikácii z roku 1988 pristupuje autor ešte kritickejšie, pričom poukazuje na ideologické pozadie jej obsahu. Absencia informácií o zakladateľoch múzea odkazuje okrem iného na udalosť, ktorá sa udiala v 70. rokoch 20. storočia. Bola ňou likvidácia náhrobku Könyökiho a jeho rodiny na Ondrejskom cintoríne v Bratislave. Práve tento skutok deklaruje podľa autora postoj odmietania historickej skutočnosti a vytváranie skresleného obrazu.

Z radu systematických monografií vystupuje publikácia *140 rokov Múzea mesta Bratislavy 1868 – 2008*,⁴ ktorá informuje o múzejných zbierkach prostredníctvom kratších textov a bohatého fotografického materiálu. Podľa autora sa editorka Zuzana Francová v kapitole o najstarších zbierkach po prvýkrát pokúsila o prehodnotenie dovtedajších názorov a načrtla novú koncepciu, aj keď prevzala niektoré staršie mylné tvrdenia (napr. dátum založenia múzea). Do okruhu podporovateľov múzea zaradila viacero nových osobností, čo autor kvituje ako snahu prekročiť prvotný zámer reprezentačnej publikácie. Zároveň však Francovej vytyka, že „skutočného hrdinu príbehu“ múzea Könyökiho zaradila medzi „jedného z mnohých“.

Po rozsiahlej analýze doterajších prístupov k výskumu dejín múzea autor pristupuje k návrhu vlastnej koncepcie a prostredníctvom štrnástich textových celkov (kratších kapitol) predstavuje genézu vzniku a vývoja myšlienky založenia Mestského múzea v Prešporku v kontexte dobovej spoločensko-politickej a kultúrnej situácie v Uhorsku. Vychádza medzi iným z prameňov o činnosti Krajinského inšpektorátu múzeí a knižníc (ďalej ako Inšpektorát), ktorý podľa autorových zistení zásadným spôsobom ovplyvňoval vývoj Mestského múzea. V prvom zo zmienovaných celkov s názvom *Staré múzejné zbierky v zrkadle odborných výsledkov* v krátkosti analyzuje doterajšie spracovanie najstaršej časti zbierky, do ktorej patrila aj numizmatika. Vzhľadom na prítomnosť erudovaných odborníkov kustódov (János Albrecht, Márton Győrik, Oľga Wagnerová a ďalší), ako aj historickú hodnotu zbierky je prekvapivé, že nenašla v spomínaných syntetických monografiách príslušné miesto. Podobne sa autori zachovali v prípade odborného vyhodnotenia kamenných artefaktov. Potvrďuje to vyššie spomínané zanedbávanie najstaršieho obdobia a snahu o „prepísovanie dejín“.

V nasledujúcej časti s názvom *Vznik moderného múzejníctva v Uhorsku v 19. storočí* vyniká autorova snaha predostrieť čitateľovi obraz múzejníctva v Uhorsku v 19. storočí pomocou odbornej (predovšetkým) maďarskej literatúry a dostupného pramenného materiálu. Myšlienky o potrebe zakladania verejných múzeí v Európe sa prelínali s národnými myšlienkami, čo napokon platilo aj v Uhorsku. Národné múzeá stelesňovali „túžbu po jednom duchu – jednom národe“, zatiaľ čo rozrastajúca sa sieť regionálnych múzeí odrážala národné, etnické a regionálne zvláštnosti rakúsko-uhorskej monarchie. Vznik múzejných spolkov v Uhorsku a rozmach muzeologickej práce symbolizoval vzostup maďarskej kultúry. Mestské elity spolu s Inšpektorátom financovali zakladanie múzeí v mestských reprezentatívnych budovách. Participovať na dotáciách Inšpektorátu mohli

4 140 rokov Múzea mesta Bratislavy 1868 – 2008. Ed. Zuzana Francová. Bratislava: Múzeum mesta Bratislavy, 2008. ISBN 9788096986422.

všetky múzeá, ktoré rešpektovali pravidlá štátneho dozoru (podľa autora bolo členstvo dobrovoľné a dozor neznamenal autoritatívny prístup). Tento štátny orgán zohral rozhodujúcu úlohu v modernizácii múzejného systému v Uhorsku. Nakoľko závisel od uhorského Ministerstva náboženstva a školstva a vedenie Inšpektorátu menoval sám minister, je zrejme jeho úzke prepojenie na kultúrnu politiku štátu.

Ako by sa dalo očakávať, autor nasledovne pristúpi k samotnému založeniu Mestského múzea v Prešporku. Avšak ešte predtým sa venuje témam súvisiacim so zberateľstvom v Prešporku, a to v niekoľkých kratších tematických celkoch. Prvý z nich s názvom *Náčrt súkromného zberateľstva v Prešporku* predstavuje známe i menej známe osobnosti prešporského politického a spoločenského života, ktoré založili alebo rozvíjali v meste bohatú súkromnú zberateľskú činnosť. V ďalšom tematickom celku *Zabudnutá zložka inštitucionalizácie zbierok: „školské múzeá“* autor stručne opisuje snahu popredných prešporských škôl (Evanjelické lýceum, Hlavné reálne gymnázium, Právnická akadémia, Učiteľský ústav rádu Uršulínok) mať vlastné múzeum a to vďaka bohatým darcom. Ďalšie spracovanie témy by mohlo priniesť nové poznatky o muzeálnom živote v meste.

Nasledujúci celok s názvom *Prvé špecializované múzeum v meste: Prírodovedné múzeum* je akoby odpoveďou na doposiaľ zaznávané aktivity „predchodcu“ Mestského múzea. Prírodovedné múzeum založil v roku 1856 Lekársko-prírodovedný spolok v Prešporku, ktorého cieľom bolo vybudovať „vedomostné piliere“ formou založenia múzea a knižnice pre svojich členov, ako aj pre širokú verejnosť. Múzeum v rámci svojej existencie prešlo viacerými úspešnými či menej úspešnými fázami s ohľadom na budovanie zbierok a návštevnosť. Koncom 19. storočia sa dostalo pod dohľad Inšpektorátu, čím získalo pravidelnú dotáciu. Žiaľ, dlhodobo bojovalo s nevhodnými priestormi, nakoľko nedisponovalo vlastnou budovou. Napriek tomu treba zdôrazniť, že jeho existencia predstavuje v kontexte špecializovaných uhorských múzeí dôležitý príspevok.

Múzeum zbiera a zároveň vystavuje, aj takto by sa dala charakterizovať časť s názvom *Nové impulzy pre inštitucionalizáciu mestských zbierok*. Autor sa zamýšľa nad spoločenským a kultúrnym kontextom doby a jej vzťahujúcej sa vrstvy meštianstva, ktorá v mene sebareprezentácie pestovala bohatý spolkový život, podieľala sa na organizácii spoločensky významných udalostí a financovaním stavieb mestských budov umožnila udržateľnosť verejnoprospešných iniciatív. K fenoménu 19. storočia patrili aj výstavy rôzneho druhu, označované za oficiálne vizitky svojej doby. Stelesňovali moderný pokrok a zároveň v duchu historizmu znovuoživovali dávnu túžbu po ilúzii, čím sa stotožňovali s úlohou divadla v 19. storočí. V Uhorsku sa zároveň stávali médiami pre šírenie myšlienky nacionalizmu a patriotizmu. V rámci výstav v Prešporku v 19. storočí bola v odbornej literatúre venovaná pozornosť predovšetkým výstave organizovanej pri príležitosti XI. putovného zasadnutia uhorských lekárov a prírodovedcov v roku 1865.⁵ Podľa autora išlo o podujatie, ktoré pozitívne vplývalo na vznik Mestského múzea, nakoľko boli verejnosti sprístupnené súkromné zbierky šľachty, katolíckej cirkvi a meštianstva.

5 Por. FRANCOVÁ, Zuzana. Bratislavská výstava v roku 1865 a jej exponáty v zbierkach Mestského múzea. In *Bratislava*, 2000, roč. 12, s. 111-131. ISBN 8096842137.

Ak predchádzajúce texty vnímame ako „dlhú introdukcii“, nasledujúce kapitoly prinášajú jadro fascinujúceho príbehu. V prvej z nich pod názvom *Založenie Mestského múzea v Prešporku a proces inštitucionalizácie* autor analyzuje hlavné determinanty vzniku novej inštitúcie. V prešporských spoločenských kruhoch sa začiatkom druhej polovice 19. storočia čoraz častejšie spomínal úmysel posilniť ochranu pamiatok, resp. ju nejakým spôsobom inštitucionalizovať v rámci mesta. Počas výstavy v roku 1865 kulminovali zberateľské a publikačné snahy lokálnych a regionálnych historikov (medzi nimi osobnosti ako István Rakovszky, Franz Motkó de Motkó Szentkereszt), ktorí poukazovali na potrebu založiť mestskú múzejnú inštitúciu. Každá veľká myšlienka potrebuje svojho „realizátora“ a svojho „ochrancu“. Ako už bolo uvedené, hlavným promótorom celej myšlienky bol József Könyöki, ktorý v archeologických výskumoch nadviazal na svojho profesora Flórisa Rómera. Múzeum administratívne zaštilil novozaložený Okrášľovací spolok v Prešporku (1868), do ktorého patrili aj Könyöki. Poslaním spolku bolo „*skráslenie mesta Prešporok a jeho blízkeho okolia, potom podľa finančných možností aj výskum, resp. zbieranie a zachovanie kultúrnohistorických pamiatok mesta*“ (s. 88) Múzeum bolo založené ako „*oddelenie*“ spolku. (s. 91) Spolok počas svojej existencie značne ovplyvnil pamäťovú politiku mesta skrze rozmiestnenie pamätných tabúľ na domoch významných prešporských rodákov. V júli 1868 boli členovia spolku informovaní o prebiehajúcich prácach na založení múzea. Začiatkom roku 1869 sa rozšíril múzejný výbor o členov mestskej elity na čele s mešťanostom Heinrichom Justim. Výbor získal medzi iným i podporu významného historika a univerzitného profesora v Pešti Flórisa Rómera, ktorý veľmi kladne hodnotil činnosť svojho bývalého študenta Könyökiho.

Zistenie, že správa o založení múzea sa rýchlo rozšírila za hranice mesta a regiónu (o čom svedčia múzejné zbierky pochádzajúce z bližších či vzdialenejších uhorských miest a obcí), potvrdzuje záujem elit na budovaní prestíže starobylého korunovačného mesta. Ambíciou vedenia múzea bolo získať čo možno najpočetnejšie a vekovo čo najstaršie predmety súvisiace priamo či nepriamo s históriou Prešporku a jeho okolia. Medzi múzejnými jednotkami boli od začiatku početné archeologické nálezy a múzeum bolo podľa prameňov v prvých rokoch označované za archeologické, resp. „*umeleckohistoricko-archeologické*“ (s. 93), čo môže pôsobiť prekvapivo. Autor preto v poznámke podrobne vysvetľuje dobový koncept pojmu archeológia, ktorý sa používal tak pre „*archeologické nálezy*“, ako aj všetky „*starožitnosti*“ ako „*odtlačky minulosti*“ (s. 93, pozn. č. 227). Roku 1879 Okrášľovací spolok konkretizoval svoje úlohy voči múzeu a potvrdil svoju spätosť s ním skrze osobu kustóda múzea, ktorý bol zároveň členom spolkového výboru. Roku 1898 bolo prešporské Mestské múzeum začlenené do siete uhorských múzeí. Podľa autora o začlenení rozhodla mestská rada na návrh Inšpektorátu a finančná podpora, ktorú Inšpektorát udeľoval, bola podmienená akceptovaním osobného dozoru. Vďaka tomu získalo Ministerstvo náboženstva a školstva prehľad o kultúrnych hodnotách zbierok v rámci celého Uhorska.

Autor ďalej načrtáva situáciu ohľadom priestorov pre múzeum, ktoré boli nevyhnutné pre jeho ďalší rozvoj. Mešťanosta Justi rozhodol o vyčlenení reprezentačných priestorov v Starej radnici pre potreby múzea. V 70. rokoch 19. storočia sa zásluhou Könyökiho a za podpory Prešporskej I. sporiteľne podarilo v objekte zreštaurovať dve miestnosti a arkier. To sa však pomerne rýchlo ukázalo ako nedostatočné, a tak absencia výstavného priestoru bránila vystaveniu všetkých zbierok.

Po predstavení procesu založenia múzea autor pristupuje k analýze zbierkovej činnosti, ktorú rozdelil do dvoch období, a to od roku 1868 do roku 1900 a od roku 1900 do 1914, resp. 1918. Delenie sa opiera o viacero skutočností. Prvou z nich je činnosť Józsefa Könyökiho, ktorý s podporou mestskej rady a za pomoci podporovateľov ochrany pamiatok formoval múzeum v prvých desaťročiach jeho existencie. Rozsiahla práca tejto ústrednej postavy múzea spôsobila, že v roku 1900, t. j. v roku jeho úmrtia sa niektorým členom mestskej society zdalo, že existencia múzea je ohrozená. Avšak opak je pravdou. Autor v časti *Hľadanie nových ciest* prináša informácie o novom kustódovi Augustínovi Helmárovi, ktorý veľmi zodpovedne prevzal svoju úlohu, zreorganizoval a nanovo zaevidoval veľkú časť zbierkových predmetov. V kritike Könyökiho nástupcu sa podľa autora odzrkadľuje starší názor na múzejníctvo (medzi iným snaha sústrediť podľa možnosti čo najväčšie množstvo starých predmetov), ktorý začiatkom 20. storočia prestával byť relevantný. Múzeum preto hľadalo nové spôsoby prezentácie zbierok, pričom autor poznamenáva, že vďaka Helmárovi stúpala návštevnosť.

Počas Helmárovho pôsobenia v múzeu sa opakovane vynáral problém s priestormi. Autor v časti *Plány nového múzejného sídla a vedecko-kultúrneho centra* podrobne analyzuje podniknuté kroky zo strany odborníkov, ako aj Inšpektorátu za účelom vybudovania nových priestorov, resp. adaptácii starších budov. Z diskusií vyniká Helmárova koncepcia ďalšieho rozvoja múzea (založenie samostatného špecializovaného múzea v meste a vznik nového regionálneho múzea), ktorú podporoval historik Tivadar Ortvyay. Helmárov návrh vyčleniť z Mestského múzea predmety, ktoré primárne nesúvisia s jeho dejinami, poukazoval na vnímanie aktuálnych potrieb múzea a zároveň zahŕňal v sebe projekt ďalšieho rozvoja múzea ako modernej mestskej inštitúcie. Záujem o vyriešenie problémov s priestorom mal aj Inšpektorát, avšak bez iniciovania vzniku ďalších múzeí. Povzbudzoval preto mesto do zabezpečenia vhodných priestorov pre Mestské múzeum. Do úvahy pripadali viaceré objekty, medzi nimi tzv. tereziánska sýpka, tú však nakoniec mesto dalo zbúrať a dohodlo sa s Inšpektorátom na rekonštrukcii Primaciálneho paláca. Rokovania sa napokon predĺžili až do začiatku 1. svetovej vojny, keď boli úplne pozastavené. Mesto nakoniec vykonalo adaptačné práce v Starej radnici, kde MMB sídli dodnes.

V jednej zo záverečných častí *Vývoj a štruktúra múzejných zbierok (1900 – 1918)* prináša autor analýzu zbierkových predmetov v danom období, pričom ako prvý poukazuje na vplyv kultúrnej politiky Inšpektorátu na rozvoj múzejných zbierok. Prostriedkom boli pravidelné dotácie, ktoré Inšpektorát poskytoval na zakúpenie nových akvizícií. Nebolo výnimkou, že mesto malo záujem o získanie iných predmetov, než Inšpektorát a podobne ako v prípade priestorov pre múzeum presadzovala mestská rada vlastné riešenie. Výsledkom boli spory, ktoré sa tiahli niekoľko rokov. Ako konštatuje autor, múzeum napredovalo predovšetkým vďaka bohatým darom prešporských rodákov.

Zlomovým rokom vo vývoji múzea sa stal rok 1914, ktorého následky autor analyzuje v časti *Keď zbrane rinčia, múzy mlčia*. Vedenie múzea prezieravo zabezpečilo najcennejšie zbierky voči prípadnej krádeži alebo použitiu na vojnové účely. Pozastavil sa nákup nových predmetov a kustódi múzea boli povolani do vojenskej služby. Zaujímavá je však skutočnosť, že na základe výzvy Inšpektorátu sa rozšíril záber zbierkových predmetov a do múzea sa dostali veci súvisiace s vojnou, ako boli plagáty, tlačivá, noviny. Po skončení vojny v roku 1918 a rozpade Rakúsko-Uhorska bolo múzeum podobne ako ostatné mestské inštitúcie konfrontované s novou politickou skutočnosťou. Odpoveď na

mnohé otázky a dotazy o ďalšom smerovaní múzea už riešili nové osobnosti, medzi nimi už spomínaný Ovídius Faust, ktorého kapitola v monografii z roku 1968 slúžila po dlhé roky ako jeden z hlavných informačných zdrojov o dejinách MMB.

Dejiny múzea možno prezentovať z rozličných hľadísk. Pre dnešného čitateľa je dôležitá nielen obsahová, ale aj vizuálna stránka publikácie, ktorá je v novej monografii výborne zvládnutá. Treba poznamenať, že autor použil v texte množstvo poznámok, ale vďaka šikovnému grafickému spracovaniu je čitateľovi uľahčená orientácia a text pôsobí prehľadne. Publikáciu dopĺňajú dobové fotografie i grafické spracovanie numerických údajov. Vítané sú otvorené otázky v texte, navodzujúce dojem diskusie s čitateľom. Autor ďalej použil netradičné členenie monografie do kratších textových celkov (menších kapitol), čo na jednej strane pôsobí novátorsky, avšak zároveň v sebe skrýva nebezpečenstvo „rozkúskovania“ a „opakovaných návratov“ hlavných myšlienok.

Majúc na pamäti spoločensko-politickú situáciu v Uhorsku v druhej polovici 19. storočia dalo by sa s autorom polemizovať o „slobodnej“ zmene mena Józsefa Konyökiho v roku 1869 (rok po tom, čo sa stal prvým kustódom múzea), ako aj o „dobrovoľnom“ začlenení Mestského múzea do Inšpektorátu v roku 1898 (mimochodom, v tom istom roku bolo po niekoľkoročnom tlaku zo strany uhorskej vlády rozhodnuté o zrušení nemeckej časti sezóny v prešporskom Mestskom divadle a divadlo bolo prenajaté maďarskému riaditeľovi s dvojazyčným súborom). Publikovanie podobnej témy v krátkom časovom odstupe môže pôsobiť duplicitne, treba však dodať, že rozšírenie pôvodného textu o rozsiahlu časť venovanú interpretácii dejín MMB predstavuje šikovné riešenie zo strany autora.

V čom teda tkvie prínos novej monografie Štefana Gaučíka? Autor ako prvý rozpracoval kriticko-analytickú štúdiu k periodizácii dejín MMB. V zrkadle nových pramenných výskumov objasnil prvých päťdesiat rokov existencie múzea, ktoré významným spôsobom ovplyvnila činnosť členov prešporského Okrášľovacieho spolku. Poukázal na viaceré chybné a nekompletné informácie, ktoré sa doposiaľ tradovali v odbornej a vedeckej literatúre o múzeu, ako aj v publikáciách o kultúrnych dejinách Bratislavy. Objasnil podrobnosti „transformácie“ pôvodne mestského spolkového múzea na inštitúciu s regionálnymi a od konca 19. storočia krajinskými väzbami. Do dlhoročne tradovaného kánonu tak vniesol nový pohľad, vystavaný na bohatej pramenej základni. Vo vzťahu k osobe Józsefa Könyökiho, zakladateľa a prvého riaditeľa Mestského múzea, autor zosumarizoval doposiaľ publikované údaje o jeho živote a postavení v rámci mestských elitných spolkov, ako aj o úlohe, ktorú zohral v prvých rokoch konštituovania sa múzea. Zároveň priniesol širší pohľad na dejiny muzeológie v Prešporku v 19. storočí, nakoľko vo svojom texte venoval pozornosť nielen Mestskému múzeu, ale aj ďalším inštitúciám podobného druhu a zmapoval výstavy a podobné podujatia konajúce sa v Prešporku v tomto období. Nová publikácia sa tak stala dôstojným „odrazovým mostíkom“ k hľadaniu nových ciest interpretácie a reinterpretácie dejín MMB.

*Jana Laslavíková
Historický ústav SAV*